

УДК 330.342.24

**ІНФОРМАЦІЙНА ЕКОНОМІКА: НОВА
ПАРАДИГМА УПРАВЛІННЯ
ПІДПРИЄМСТВОМ©**

І.В. КОТЬКАЛОВА-ЛИТВИН,
к.е.н., доцент,
доцент кафедри маркетингу
та аграрного бізнесу,
Вінницький національний
аграрний університет
(м. Вінниця)

Стаття присвячена дослідженню сутності та змісту інформаційної економіки, яка, на сучасному етапі розвитку світової екосистеми, змінює традиційні нарративи економічної теорії. Розглянуто вплив постіндустріального суспільства на зародження парадигмальних положень інформаційної економіки та її екосистеми.

Автором систематизовано концептуальні положення зарубіжних та вітчизняних вчених щодо сутності та змісту інформаційної економіки в контексті еволюції розвитку означеної економічної парадигми (починаючи із зародження теорії у 60-х роках ХХ сторіччя до сучасних теоретико-методологічних розробок).

На основі проведеного дослідження, автором було зроблено висновок, що інформаційна економіка - це не просто постіндустріальна хвиля розвитку, це є окрема, самостійна парадигма світової економічного світогляду, яка є результатом еволюційних зрушень у технологічному, економічному, політичному та суспільному устрої на загальному міждержавному рівні.

Ключові слова: інформаційна економіка, економічна теорія, економічних світогляд, цифрова економіка, постіндустріальне суспільство, економіка інформаційного типу.

Табл.: 1. Рис.: 1. Літ: 9.

INFORMATION ECONOMY: A NEW PARADIGM FOR ENTERPRISE MANAGEMENT

**Inna KOTKALOVA-LYTVYN, Candidate of
Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of
Marketing and Agrarian Business
Vinnytsia National Agrarian University
(Vinnytsia)**

The article investigates essence and content of the information economy, which, at the present stage of the global ecosystem is changing traditional narratives of economic theory. Article studies influence of post-industrial society to the origin of the information economy paradigm statements and its ecosystem.

The author systematized conceptual provisions of foreign and domestic scientists on the essence and content of the information economy in the context of the evolution of development of this economic paradigm (starting from theory's inception in 60s of the twentieth century up to modern theoretical and methodological developments).

Based on research, the author concluded that the information economy is not just post-industrial wave of development. It is a separate, independent paradigm of world economic outlook, which is the result of evolutionary changes in the technological, economic, political and social arrangement on the general international level.

Keywords: information economy, economic theory, economic outlook, digital economy, post-industrial society, economics of information type.

Tabl. : 1. Fig.: 1. Ref.: 9.

**ИНФОРМАЦИОННАЯ ЭКОНОМИКА: НОВАЯ ПАРАДИГМА УПРАВЛЕНИЯ
ПРЕДПРИЯТИЕМ**

И.В. КОТЬКАЛОВА-ЛИТВИН,
к. э. н., доцент,
доцент кафедры маркетинга и аграрного бизнеса
Винницкого национального аграрного университета
г. Винница

Статья посвящена исследованию сущности и содержания информационной экономики, которая, на современном этапе развития мировой экосистемы, меняет традиционные нарративы экономической теории. Рассмотрено влияние постиндустриального общества на зарождение парадигмальных положений информационной экономики и ее экосистемы.

Автором систематизированы концептуальные положения зарубежных и отечественных ученых о сущности и содержании информационной экономики в контексте эволюции развития данной экономической парадигмы (начиная с зарождения теории в 60-х годах XX века до современных теоретико-методологических разработок).

На основе проведенного исследования, автором был сделан вывод, что информационная экономика - это не просто постиндустриальная волна развития, это отдельная, самостоятельная парадигма мирового экономического мировоззрения, которая является результатом эволюционных сдвигов в технологическом, экономическом, политическом и общественном устройстве на общем межгосударственном уровне.

Ключевые слова: информационная экономика, экономическая теория, экономических мировоззрение, цифровая экономика, постиндустриальное общество, экономика информационного типа.

Табл.: 1. Рис.: 1. Лит.: 9.

Постановка проблеми. У традиційній економічній теорії технологічних базис, як правило, є незмінним, проте багато сучасних явищ заперечують теоретичні схеми, які ігнорують соціально-економічні фактори науково-технічного прогресу. Формування концептуальних положень інформаційної економіки потребує відповідного віддзеркалення цих процесів в економічній теорії. Економічна теорія повинна відповісти на питання про появу нової якості у традиційних соціально-економічних інституцій (підприємств, ринків, держав) в інформаційній економіці. Таким чином, тема статті є досить актуальною для сучасного етапу розвитку національної економіки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Засновниками теорії постіндустриального суспільства, що є методологічною основою несформованого інформаційного суспільства, є вчені Д. Белл, О. Тоффлер, І. Масуда, Ж. Фурастьє, Дж. Гелбрейт. Термін «інформаційна економіка» розглядався в працях М. Пората, Ф. Махлупа, Дж. Стиглера, К. Ерроу й ін. Другим напрямком дослідження ролі інформації є концепція створення інформаційного суспільства (Дж. Несбі, Д. Лайон, У. Мартін, Т. Форестер, А. Урсул, Й. Шумпетер, І. Кахель, М. Кастельс тощо). Серед вітчизняних науковців, що займаються проблемами формування інформаційної економіки та інформаційного суспільства, можна виділити Н. Апатову, В. Базилевича, О. Білоруса, А. Гальчинського, В. Гейця, Д. Лук'яненко, Л. Мельника, В. Новицького, В. Савчука, В. Семиноженка, А. Чухна, Д. Ядранського та ін. Ці розробки, безсумнівно, мають велике теоретичне і практичне значення.

Формування цілей статті. Метою статті є визначення змістовних характеристик інформаційної економіки через систематизацію розвитку її концептуальних положень та дослідженню впливу на її зародження постіндустриального суспільства

Виклад основного матеріалу. Світова економіка пройшла три глобальних етапи розвитку – аграрний, індустріальний та постіндустріальний. Аграрна економіка – це період суспільно-економічного розвитку за якого найбільший внесок у вартість матеріального добробуту вкладають результати господарювання у сільському господарстві. Аграрний етап розвитку економіки закінчився через ряд промислових революцій, які почались у другій половині XVIII сторіччя. Драйвером становлення індустріального етапу розвитку економіки стали винахід парового двигуна, розбудова залізничних шляхів, винахід та розповсюдження електрики. За цього періоду економічних ріст характеризувався нарощуванням фізичних обсягів виробництва, збільшенням виробничих потужностей устаткування, укрупненням підприємств та розширенням штатів співробітників, прискоренням грошового обігу. Третя промислова революція розпочалась у 60-х роках XX сторіччя із використанням напівпровідників для електронно-обчислювальних машин, а у подальшому, появою персональних комп'ютерів та мережі Інтернет. Третя промислова революція дала початок розбудови постіндустріальної економіки.

Постіндустріальна економіка характеризується розвитком високотехнологічних та наукомістких виробництв, інноваційних технологій, підвищенням ролі інтелектуального капіталу та знань. Одним з перших термін «постіндустріальне суспільство» став використовувати американський дослідник Даніель Белл, який розумів під ним «суспільство, в економіці якого пріоритет перейшов від здебільшого виробництва товарів до виробництва послуг, проведення

досліджень, організації системи освіти та підвищення якості життя» [1]. Ключовою особливістю постіндустріальної економіки, за Д. Беллом, є формування суспільства, яке ґрунтується на виробництві послуг та інформації.

За словами Збігнева Бжезинського, «постіндустріальне суспільство стає технотронним суспільством, культура, психологія, соціальне життя та економіка якого формується під впливом техніки, електроніки, особливо комп'ютерів та комунікацій» [2].

Вчений-футурист Елвін Тоффлер називає постіндустріальне суспільство «третьою хвилею», оскільки зміни суспільно-економічного життя, під впливом розвитку інновацій, є настільки всеосяжними та фундаментальними, що вони, як «хвилі цунамі», змивають попередній економічний порядок та суспільний устрій. Постіндустріальне суспільство, головним ресурсом якого є знання, а головною енергетичною базою – відновлювальні джерела енергії, є єдиною можливим шляхом розвитку людства [3]. Впровадження останніх досягнень інформації та техніки у виробництво забезпечує збільшення продуктивності у декілька разів із одночасним збільшенням якості та кількості виробленої продукції.

На сучасному етапі розвитку світової економічної системи відбувається інформаційна революція, яку більшість вчених, провідних економістів та політиків називають четвертою промисловою революцією. Концепція четвертої промислової революції (The Fourth Industrial Revolution), або Industry 4.0 була сформульована на Ганноверській виставці у 2011р. для характеристики комплексу найсучасніших технологій, що впроваджуються у виробництво та опосередковують якісні зміни в бізнес-процесах, проте, ключові наративи інформаційної економіки були закладані, ще у середині ХХ сторіччя (табл. 1).

Таблиця 1

Ключові наративи інформаційної економіки у контексті еволюції поглядів вчених-економістів

Автор	Наукова публікація	Зміст інформаційної економіки
1	2	3
Махлуп Ф.	Виробництво та розподіл знань у Сполученій Штатах, 1962р.	1. У розвитку економіки значну роль відіграє інформація та знання (як окремий вид інформації). 2. Знання стають окремим фактором виробництва, окремим елементом у товарній структурі споживчого попиту, є самостимулюючим фактором розвитку на основі інформаційно-комунікаційних технологій 3. Інформаційний сектор включає в себе освіту, науково-дослідну діяльність, сектор зв'язку, виробництво інформаційних машин, сферу інформаційних послуг
Стюарт Т.	Інтелектуальний капітал. Нове джерело багатства організації, 1999р.	1. Знання та інформація починають привалювати над матеріальними активами, тобто стають самостійними носіями ресурсів підприємства. 2. Інформація є суспільним благом, яким може користуватись одночасно біль-яка кількість споживачів, на відміну від матеріальних ресурсів. 3. Інформаційний продукт не залежить від часу та географічного місця користування, що розширює можливості доступу до нього
Кастельс М.	Становлення суспільства мережевих структур	1. Інформаційна економіка є економікою нового типу, яка характеризується двома ключовими ознаками: інформаційністю та глобальністю. 2. Індустріальне виробництво заміщується інформаційним, яке здійснюється на основі технологій, генерування знань, обробки інформації та альтернативних комунікаціях. 3. В інформаційній економіці конкурентоспроможність підприємств визначається їх здатністю до ефективного управління знаннями та інформацією.

1	2	3
		4. Розвиток інформатизації суспільного життя призводить до появи нового мережевого суспільства та відповідної йому мережевої економіки.
Друкер П.	Постіндустріальне суспільство, 1999р.	1. Інноваційна економіка 1990-х рр. принципово відрізняється від економіки виробництва 1960-1970рр. тим, що знання виступають окремим фактором виробництва, який руйнує традиційні підходи до управління економічними процесами. 2. В основі інформаційної економіки лежить механізм саморозвитку знань, який в свою чергу, залежить від спроможності підприємства генерувати нові технології виробництва, створює нові інформаційні продукти та постійно підвищує рівень компетентності в інноваційному процесі.
Порат М.	Інформаційна економіка, 1977р.	1. Інформаційна економіка – це кластер галузей, що виробляють сучасні бази даних та засобів, що забезпечують їх функціонування і застосування. 2. Інформаційна економіка поділяється на 2 сектори: «первинний» - фірми, які виробляють інформаційні продукти та послуги на ринку та «вторинний» - фірми, які надають інформаційні послуги для внутрішнього споживання держави та неінформаційних підприємств
Сакайя Т.	Вартість, що створюється знаннями, або Історія майбутнього, 1990	1. Інформаційна економіка ґрунтується на знаннях та технологіях, які створюють нову вартість суспільного блага. 2. Це система, функціонування якої відбувається на підставі обміну знань та їх оцінки
Мет'юз Робін	Інформаційна стратегія та семіотика	1. Становлення інформаційно економіки змінює бізнес-середовище та динаміку конкуренції для усіх суб'єктів господарювання. 2. Мережеві структури та форми управління створюють простір щільної взаємодії між різними сферами (технологічної, політичної, соціальної, культурної)

Джерело: складено автором

Шкарлет С.М. зазначає, що економіка інформаційного типу є новою галуззю економіки та управління національним господарством, яка вивчає економічні закони та закономірності у сфері виробництва, генерування науково-технічної інформації та наукових знань [4, с.52].

Таким чином, концепти інформаційної економіки було закладено у другій половині двадцятого та на початку двадцять першого сторіччя, результатом яких є структурні зміни у парадигмі світового господарства. Можна виокремити такі доміанти інформаційної економіки: розвиток знань на базі застосування інформаційно-комунікаційних технологій; розвиток Інтернету та мережевих структур; трансформація інформації в ключовий ресурс виробництва; збільшення обсягів інвестицій в інформаційний та інноваційний сектори економіки.

Розбудова інформаційної економіки потребує відповідного віддзеркалення цих процесів в економічній теорії та відзначення дискусійних питань появи нової якості у традиційних соціально-економічних інститутах (підприємства, ринки, державні інституції) [5, с.298]. У зв'язку з чим, доцільним буде дослідити сучасні трактування дефініції інформаційної економіки в тому контексті як її розуміють провідні економісти, дослідники та фахові експерти.

Український вчений, А.Г. Алексанян обґрунтовує, що більшість економістів розглядають інформаційну економіку як особливий тип економіки, який орієнтований на створення і використання інформації із застосуванням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, що дає змогу поступового переходу до діджиталізації всіх економічних процесів. Це акцентує увагу на бурливому характері змін, які відбуваються в усіх сферах суспільного життя і пов'язані з дедалі більшим поширенням цифрових технологій. [6, с. 399-400].

В свою чергу, більш макроекономічної погляду дотримується В. Приймак, який говорить, що інформаційна економіка – це вищий етап розвитку постіндустріальної економіки, який формується в період п'ятого технологічного укладу. Зміни в новій економіці відбуваються за рахунок інновацій, які не обов'язково пов'язані з удосконаленням інформаційних технологій, а в мережевій економіці інформаційна взаємодія відбувається переважно на основі електронних мереж з використанням Інтернет-технологій [7, С. 11].

На думку, Л. Пидоймо, концепція інформаційної економіки включає себе фундаментальне визначення інформаційного суспільства як системи зв'язків і відносин між індивідами, що утворюється в процесі обміну інформацією з приводу соціальної та економічної діяльності; інформаційної економіки як системи суспільних відносин, в якій інформація є основним виробничим ресурсом [8, с. 112].

Опираючись на наведений вище теоретичний базис концепції інформаційної економіки виокремимо її основні функції, які розкривають її зміст та підкреслюють значущість для розвитку економічних відносин. (рис. 1).

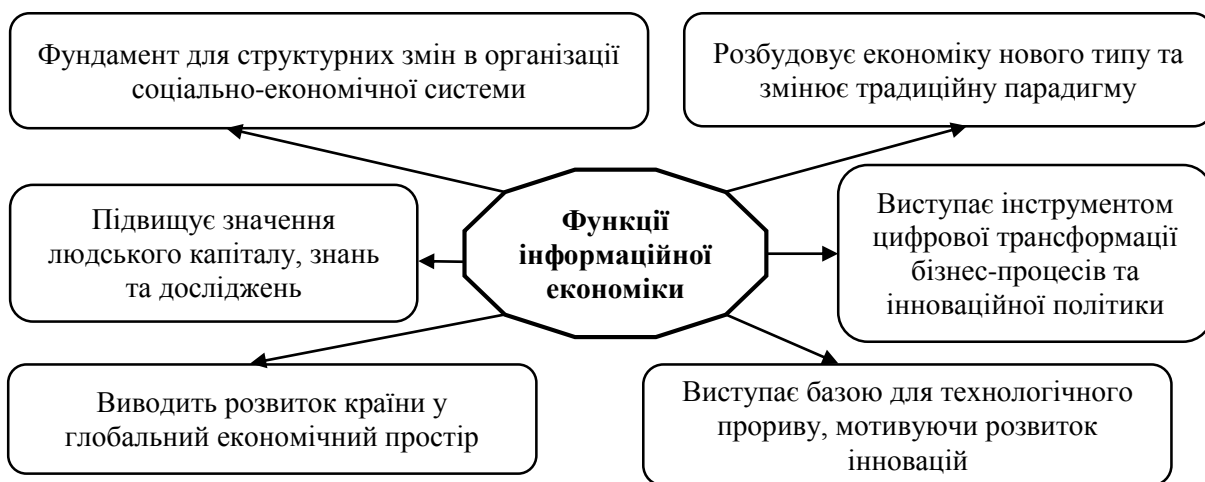

Рис. 1. Функції інформаційної економіки

Джерело: розроблено автором

Білоруський вчений А.М. Баранов, наголошує, що теорія інформаційної економіки, як теорія суспільного розвитку, є комплексною мультипредметною наукою, що знаходиться на стику економіки, соціології інформатики, психології, філософії та інших наук. Таким чином, для вивчення інформаційної економіки необхідні міждисциплінарні методи дослідження, які ґрунтуються на синтезі наукових знань, оскільки виявлення змісту та принципів такої складної інваріантної системи як інформаційна економіка, яка поєднує у собі досягнення попередніх економічних систем, не може базуватись на тільки на одній науковій дисципліні. Онтологія еволюції сучасних економічних процесів приводить до необхідності запозичення знань, законів розвитку та наукових досягнень із конвергентних галузей інших наук для підвищення ефективності наукових та програмних розробок [5, с. 299; 303].

Ерік Бриньольфссон та Брайн Кахін наголошували, що термін «інформаційна економіка» набув значення широкого довгострокового тренду подальшої експансії активів, що ґрунтуються на інформації та знаннях, а також, вартості, яка пов'язана із реальними активами та продуктами, що асоціюються із сільським господарством, гірничодобувною галуззю та обробною промисловістю. Термін «цифрова економіка» відноситься виключно до процесів, які відбуваються зараз та пов'язані із незавершеною трансформацією усіх секторів економіки завдяки цифровізації інформації за допомогою комп'ютерних технологій [9]. Таким чином, автори підкреслювали, що сучасне переосмислення ролі цифрових та інформаційно-комунікаційних технологій виходить за рамки традиційної парадигми економічних взаємовідносин та формування концептів цифрової економіки є сучасним продовженням розвитку теорії інформаційної економіки.

Висновки. Виходячи із вищезазначеного, ми вважаємо, що інформаційна економіка - це не просто постіндустріальна хвиля розвитку, це є окрема, самостійна парадигма світового економічного світогляду, яка є результатом еволюційних зрушень у технологічному, економічному, політичному та суспільному устрою на загальному міждержавному рівні. В

означеному контексті, на наш погляд, потребує подальшого наукового дослідження термінологічна узгодженість між поняттями інформаційної та цифрової економік, а також визначення їх впливу на усі сфери національної економіки.

Список використаних джерел.

1. Bell, D. The Coming of Post-industrial Society: A Venture of Social Forecasting. New York: Basic Books, 1973. 507 p.
2. Бжезинский, Зб. Между двумя веками: роль Америки в эру технотроники . М., 1972. 307 с.
3. Toffler, A. The Third Wave. New York: Bantam Books, 1980. 544 p.
4. Шкарлет, С.М. Інформаційна економіка як основа соціально-економічної регенерації України. *Економіка України*. 2014. № 11(636). С. 51-60.
5. Баранов, А.М. Информационная экономика: историко-методологические основания. *Journal of Economic History and History of Economics*. 2016, vol.17, no.2, pp. 297 – 318.
6. Алексанян, А. Г. Інформаційна економіка: вплив на можливості людського розвитку. *Соціально-трудова відносина: теорія та практика: зб. наук. пр.* – Київ : КНЕУ, 2018. № 1. с. 397–403.
7. Приймак, В. Становлення інформаційної економіки в Україні та світі. *Вісник Львівського університету. Серія економічна*. 2014. Вип. 51. С. 9 – 15.
8. Пидоймо, Л. Сущность категорий «информационное общество», «информационная экономика». *Современная экономика: проблемы и решения*. – 2010. № 4(4). С. 112-117.
9. Brynjolfsson, E., Kahin, B. Understanding the Digital Economy: Data, Tools, and Research. Massachusetts, and London, England: The MIT Press, 2000. 408 p.

References

1. Bell, D. (1973). The Coming of Post-industrial Society: A Venture of Social Forecasting. New York: Basic Books. [in English].
2. Bzhezynskiy, Zb. Mezhdru dvumia vekamy: rol Ameryky v eru tekhnotronyyky. [Between Two Centuries: America's Role in the Age of Technotronics]. Moscow. [in Russian]
3. Toffler, A. (1980). *The Third Wave*. New York: Bantam Books. [in English].
4. Shkarlet, S.M. (2014). Informatsiina ekonomika yak osnova sotsialno-ekonomichnoi reheneratsii Ukrainy. [Information economics as the basis of social and economic regeneration of Ukraine]. *Ekonomika Ukrainy*, vol.11(636), pp. 51-60. [in Ukrainian].
5. Baranov, A.M. (2016) Ynformatsyonnaia ekonomyyka: ystoryko-metodolohycheskye osnovanyia. [Information Economics: historical and methodological foundation]. *Journal of Economic History and History of Economics*, vol.17, no.2, pp. 297 – 318. [in Russian].
6. Aleksanian, A. H. (2018). Informatsiina ekonomika: vplyv na mozhlyvosti liudskoho rozvytku. [Information economics: the impact on the ability of human development]. *Sotsialno-trudovi vidnosyny: teoriia ta praktyka: zb. nauk. pr.* [in Ukrainian].
7. Pryimak, V. (2014) Stanovlennia informatsiinoi ekonomiky v Ukraini ta sviti. [Formation of information economy in Ukraine and the world]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii ekonomichna*, no.51, pp. 9 – 15. [in Ukrainian].
8. Pydoimo, L. (2010) Sushchnost katehoryi «ynformatsyonnoe obshchestvo», «ynformatsyonnaia ekonomyyka». [The essence of the categories "information society", "information economy"]. *Sovremennaia ekonomyyka: problemu y reshenyia*, vol. 4(4), pp. 112-117. [in Russian].
9. Brynjolfsson, E., Kahin, B. (2000) Understanding the Digital Economy: Data, Tools, and Research. *Massachusetts, and London, England: The MIT Press*. in English].

Інформація про авторів

КОТЬКАЛОВА-ЛИТВИН Інна В. - кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри маркетингу та аграрного бізнесу, Вінницький національний аграрний університет, м. Вінниця

KOTKALOVA-LYTVYN Inna - Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Marketing and Agrarian Business Vinnytsia National Agrarian University, Vinnytsia

КОТЬКАЛОВА-ЛИТВИН Інна В. - кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри маркетингу та аграрного бізнесу Вінницького національного аграрного університету, г. Вінниця

